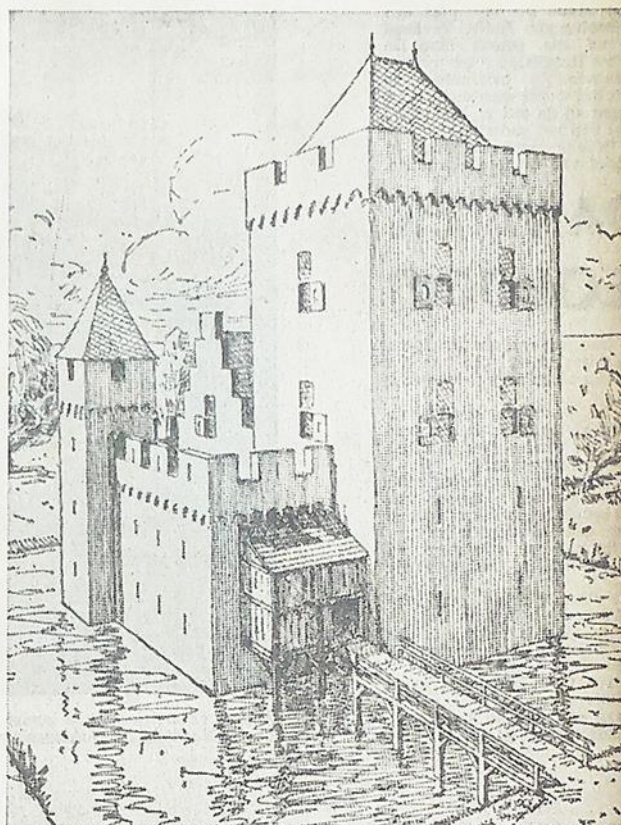

FLORIS V GRAAF MET AMBITIES

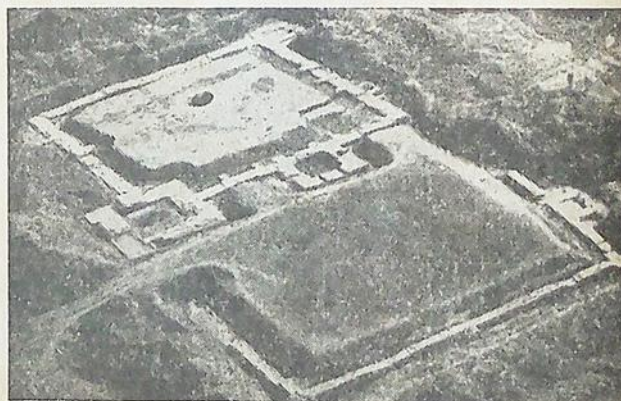

Graaf Floris V, zoals de zeventiende eeuwse Amsterdamse graveur Claes Jansz. Visscher zich hem voorstelde.

Zo zou, volgens een hedendaagse reconstructie, de Nieuwenburg bij Oudorp er hebben kunnen uitzien.

TOCHTEN NAAR WEST-FRIESLAND DADEN VAN WRAAK EN MACHT

Luchtfoto van de funderingen van de Nieuwendoorn bij Warmenhuisen.

WIJS BELEID BIJ ONDERWERPEN

FLORIS V werd in 1254 (vermoedelijk in juli te Leiden) geboren uit het twee jaar tevoren gesloten huwelijk tussen de rooms-koning Willem II en Elizabeth van Brunswijk-Luneburg. Hij werd op 27 juni 1296 vermoord door een complot van edelen, dat zich op zijn zachtst gezegd mocht verheugen in de meer dan gewone belangstelling van de Engelse koning. Daartussen ligt een leven, dat wordt gekenmerkt door een groot aantal ambities, met als centraal punt: verlangen naar uitbreiding van macht. Vandaar de intense bemoeienis van de graaf met de situatie in Zeeland, vandaar zijn wroeten in de moeilijkheden van de bisschop van Utrecht in de jaren '70, vandaar ook zijn herhaalde veldtochten tegen de Friezen. Maar deze worden ook ingegeven door een verlangen naar wraak, Floris' vader sneuvelde in 1256 bij Hoogwoud; zijn lijk was nooit gevonden. Het vloeide uit de middeleeuwse tradities voort, dat deze dood om wraak riep en dat de zoon verlangde, zijn vaders lijk alsnog een passende begrafenis te geven

Formeel had de Hollandse graaf al geruime tijd zeggenschap in Zeeland, maar die was nog allerm minst onbetwist; vandaar dat Floris de Voogd — de broer van Willem II die bij diens dood de voogdij over de jonge graaf en het regentschap over zijn landen aanvaardde — door middel van een vredesverdrag met de graaf van Vlaanderen en een keur voor Zeeland orde op zaken probeerde te stellen. Op deze wijze wilde hij het Hollandse gezag verstevigen, zonder al te diepgaand in de plaatselijke rechtsverhoudingen in te grijpen. Floris stierf al kort daarna tijdens een toernooi. Hij heeft de uitwerking van zijn ideeën niet meer mogen beleven. Maar hij had wel de richting aangegeven, waarin zich de Hollandse politiek verder zou blijven ontwikkelen.

Utrecht

De moeilijkheden in Utrecht waren van een gans ander karakter. In 1267 werd Jan van Nassau gekozen tot bisschop van Utrecht. Hij werd echter nooit gewijd. De elect verkeerde in grote financiële moeilijkheden als gevolg van

zijn moeizame verkiezing. Deze werden nog groter, doordat de elect in 1274 kwam te staan voor ernstige opstanden in de stad Utrecht. Om althans enige arm-slag te krijgen, was de elect-bis-schop gedwongen, verschillende belangrijke kastelen in pand te geven aan Hollandse edelen. Dat was in 1278. Een jaar later werd zijn positie nog slechter, doordat hij zich vergreep aan gelden van de kerk. Om deze te kunnen terugbetalen, leende hij geld van Floris, die hem op zijn beurt dwong, om alle inkomsten van het Sticht als onderpand aan hem af te staan. Langzamerhand slaagde Floris erin, de invloed van zijn edelen in Utrecht te breken en vrijwel alleenheerser te worden.

Aangezien ook Floris V, op de grondslag die zijn oom en voogd al eerder had gelegd, een regeling voor Zeeland had getroffen die hem de handen vrij liet voor andere politieke activiteiten — hij had Floris van Henegouwen in 1272 tot stadhouder voor dit gebied genoemd en aldus de schijn van een zekere autonomie geschapen — kon hij uiteindelijk al zijn aandacht besteden aan de onderwerping van de Westfriezen.

Geschokt

De dood van de rooms-koning Willem II — de Hollandse graaf was uitverkoren om keizer van het Duitse Rijk te worden, maar nog niet als zodanig gekroond — had niet alleen Holland geschokt. Ook in West-Friesland moet de ontstentenis groot zijn geweest, want de Duitse keizer had altijd gegolden als de beschermer van de Friese vrijheden tegenover de opringende Hollandse graven. Men had liever met de verre keizer dan met de nabije burens van doen, omdat het gezag van de eerste nog slechts een fictie was en de bedreiging van de laatsten een voortdurende realiteit. Kon dus de strijd van de Westfriezen tegen de Hollandse graven nog als een min of meer wettig verzet worden beschouwd, de dood van Willem II bij Hoogwoud was veel meer dan men had gewild. Want Willem was niet alleen de heerser over de vijandige burens, hij was ook rooms-koning en uit dien hoofde per traditie de beschermer van het gebied dat hij had aangevallen. Dat besef drong door, toen de inwoners van Hoogwoud eenmaal wisten, wie zij hadden verslagen. Vandaar, dat het lijk van de graaf heel in het geheim onder de haard van een boerderij werd begraven.

Wraak

Zodra graaf Floris V dan ook zelfstandig heerser over zijn gebied werd, was de wraak voor de dood van zijn vader één van de eerste taken, waarvoor hij als goed zoon stond. Dus ondernam de achttienjarige graaf in 1272 zijn

eerste poging, om de Westfriezen aan zijn gezag te onderwerpen.

De aanval werd ondernomen vanuit Alkmaar, dat in 1254 van Willem II stadsrechten had gekregen. De graaf had hier bovendien aan de stadsgrens de vesting Torenburg gebouwd. Stad en vesting samen achtte hij een geschikt uitgangspunt voor de veldtocht.

Om het Westfries gebied te bereiken, moest het grafelijke leger de Reker oversteken, een zee-arm, die van Alkmaar liep naar de Zijpe bij Enigenburg. Aangezien de verlanding van de Reker al was begonnen, meende de graaf, dat de inval in het vijandelijk gebied een betrekkelijk eenvoudige zaak zou zijn. Hij liet een dam van hooi en stro door de Reker leggen en legde er een bewaking bij.

De Friezen, gewend aan strijd in een ongunstig terrein, waren alleen daardoor al de meerderen van de Hollanders. Zij joegen de dijk-bewaking op de vlucht. Het Hollandse leger, dat in allerlei de wapens opnam, werd verslagen en kon zich pas bij Heiloo, op harde grond, hergroeperen.

Gevolgen

De Hollandse nederlaag bij Alkmaar had grote gevolgen. Allerwege in het gebied van de graaf braken nu opstanden uit: in Waterland, in Amstelland, en vooral in Kennemerland, waar de boeren zich door de Hollandse ambtenaren bedreigd achtten in hun traditionele rechten.

De graaf slaagde erin, al deze bewegingen de baas te worden. Zijn wijsheid als bestuurder blijkt onder meer uit het feit, dat hij in 1274 de Kennemers aan zich bond door een verdrag, dat in aanzienlijke mate aan hun eisen tegemoet kwam en dat in 1292 in het Kennemer Landrecht in grote lijnen werd herhaald.

Voorhands had Floris V nu andere moeilijkheden op te lossen. Wij noemden al de situatie in Utrecht. Daarnevens deden zich moeilijkheden voor met Henegouwen, dat begerige blikken wierp op de Hollandse bezittingen, maar die in 1281 werden afgesloten met een vredesverdrag. Ook het bestuur van de grafelijke landen moest worden georganiseerd. Het hield de graaf verscheidene jaren bezig. Dan waren er vraagstukken van buitenlandse politiek, met name betrekking hebbende op de relatie met Engeland, die in 1281 werden afgesloten met de opstelling van een ontwerp-verdrag voor de verloving van de Britse prins Alfons met 's gravens dochter Margaretha — twee kleuters nog..

Tweede tocht

Zo werd langzamerhand de situatie rijp voor een tweede veldtocht tegen de Friezen.

Deze werd in juli 1282 ondernomen. De strijdkrachten van de graaf, versterkt met eenheden van Gelder en Kleef, ondernamen een invasie bij Wijdenes en leverden op 25 juli slag tegen de Friezen bij Hoogwoud. Het gevecht liep uit op een Hollandse zege. Een bejaarde dorper wees, onder druk gezet, de invallers de plaats aan, waar in 1256 het lijk van graaf Willem II was verstoep. Het gebeente werd opgegraven, schoongemaakt en gekist en vervolgens overgebracht naar Middelburg, waar het in de abdij werd bijgezet.

Floris V was nu althans in naam heer en meester in West-Friesland. Hij gaf uitdrukking aan dit besef door het bouwen van een aantal dwangburchten: Nieuwenburg en Middelburg in de buurt van Alkmaar, Nieuwendoorn bij Warmenhuizen en (maar dat is niet helemaal zeker) de burcht bij Enigenburg.

In 1284 volgde de onderwerping van de roetige Wieringers. Toen in de winter van 1287—1288 heel Holland door een watersnood werd geteisterd, maakte Floris van de gelegenheid gebruik, om zijn laatste slag te slaan. Zijn bevelhebber Dirk van Brederode drong met vaartuigen in West-Friesland door en veroverde de laatste weerspannige dorpen. De inval werd in 1289 bezegeld met de ondertekening van een aantal capitulatieverdragen, waarbij de Westfriezen op betrekkelijk gematigde voorwaarden aan het grafelijk gezag werden onderworpen.

Een van de zegenrijke gevolgen van het nieuwe bewind was, dat de graaf grote belangstelling toonde voor aanleg en onderhoud van dijken. Dat had weliswaar militaire betekenis — het land werd gemakkelijker toegankelijk — maar vloeide toch ook voort uit een streven naar een zo goed mogelijke waterbeheersing. Ook elders in zijn gewesten had de graaf al getoond, dat deze hem zeer ter harte ging.

De graaf had dus zijn gebied in het noorden afgerond. Maar het eigenlijke Friesland bleef, al erkende het dan ook nominaal het gezag van de Hollandse heersers, in feite onbereikbaar voor hem.

Gegevens voor dit artikel werden ontleend aan een kortelings verschenen werkje over graaf Floris V. Het is van de hand van prof. dr. F. N. Hugenholtz, kreeg de titel „Floris V” en is in de Fibula-reeks verschenen bij C. A. J. van Dishoeck te Bussum. De Fibula-reeks is een serie historische studies die wordt uitgegeven onder auspiciën van de Nederlandse Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis. De prijs van het boekje is f 5.90.